

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Карпенко Н.О.

магістр,

Науковий керівник: Полюк І.С.

доцент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИХ ІНТЕНЦІЙ В УКРАЇНОМОВНИХ ДОГОВОРАХ

Прагматика ввела в ужиток мовознавства поняття комунікативного наміру. Будь-який текст відображає певну інтенцію і створюється для досягнення поставленої мети. З одного боку, способи викладу співвідносяться з логічними операціями, що відображають основні форми і закономірності мислення, з іншого – мають комунікативну інтенцію, яка спрямована на вирішення комунікативно-прагматичних завдань. При цьому текст певним чином оформлюється і подається в розрахунку на певну аудиторію. З цих позицій в тексті документів різних видів відбивається процес мовного спілкування, що здійснюється за допомогою спеціальних прийомів викладу.

Головною метою офіційних документів є встановлення відносин і умов, що зв'язують дві і більше сторони, які можуть бути представлені державою, громадянами, підприємствами, урядами. Одним із видів офіційних документів являється договір. Основними сторонами є замовник, текст і виконавець. Текст в україномовних договорах виступає в якості когнітивного і комунікативно-діяльнісного медіума між замовником і виконавцем, забезпечуючи їх взаємодію. Договірний текст неодмінно відображає стратегію замовника в його діалозі з виконавцем. Тому одну з важливих галузей дослідження прагматики становлять саме договірні тексти, що пояснюється їх актуальністю та важливою роллю у житті сучасного суспільства [3, с. 20].

Сторонам договірних текстів відповідають три взаємопов'язані елементи: комунікативна інтенція (мета комунікації), функціональні параметри тексту і комунікативний ефект. Як відомо, інтенція відноситься

до екстралінгвістичних факторів текстотворення. Іntenцію розглядають як «установку на зміст майбутнього висловлювання». Іntenція – це сполучення «потреби, мотиву і мети» [1, с. 136]. Замовник, маючи свою іntenцію, від якої залежить наповненість тексту, повинен ураховувати і іntenцію виконавця, який очікує отримати текст з певними компонентами. Це очікування замовник намагається задовольнити заради отримання прагматичного ефекту. Іншими словами, замовник намагається досягти своєї мети, здійснюючи певну діяльність, яка визначається потребами та мотивом того ж замовника [4, с. 54].

Комуникативна іntenція є основним фактором, на основі якого відбувається формування тексту. Вона відіграє вирішальну роль у визначенні структурно-семантичних особливостей договірної тексту, таких як вибір композиції тексту, характер тема-рематичних відношень, темпоральна перспектива і модальність тексту (наприклад, *виконавець надає замовнику послуги щодо експлуатації будівельних машин та механізмів, а замовник приймає зазначені послуги та оплачує їх вартість на умовах цього договору; сторони прикладуть всі зусилля, щоб вирішити спори шляхом переговорів*) [2]. Також визначає відбір засобів мовного вираження прагматичного змісту в тексті, які включають граматичні (категорія дієслівного часу), лексичні (перформативні дієслова) і лексико-граматичні (модальні дієслова) засоби [3, с. 21].

Україномовний договірний текст характеризується максимальним ступенем когерентності, що досягається функціонуванням в ньому граматичних (вживання дієслівних часів: *договір набирає чинності; уклали даний договір; виконавець бере на себе зобов'язання; замовник має право вимагати; сторони несуть відповідальність; договір розривається*) і лексико-граматичних засобів (вживання модальних дієслів, анафоричних і катафоричних засобів, прийменникових словосполучень, слів-субститутів, артиклів: *виконавець зобов'язаний; замовник має право; слід своєчасно; виконавець змушений*, які забезпечують як внутрішньотекстові (ендофоричні) зв'язки, так і зовнішні (екзофоричні) зв'язки тексту з релевантними для нього пресупозиціями та екстралінгвістичним контекстом [2; 4, с. 78].

Відмітимо, що внутрішня цілісність договірної тексту забезпечується, насамперед, жорсткістю семантичної структури цього тексту, представленої тематичним ядром тексту і пов'язаними з ним номінаційними і комуникативно-номінаційними ланцюжками. Останні, утворюючись з кореферентних в прагматичному відношенні речень (показником такої кореферентності є присутність в складі речень

перформативних дієслів або іллокутивних іменників, які відповідають за своїм значенням комунікативній інтенції тексту: *виконавець наполягає; вимагає*, забезпечують прагматичну цілісність договірного тексту.

Цікаво, що договірні норми, побудовані за моделлю експліцитно перформативних речень, містять найбільш виражені зобов'язання сторін, в порівнянні з нормами, побудованими за допомогою речень з дієсловами деонтичної модальності або конотативних речень. З цього випливає, що за ступенем насиченості договірного тексту перформативно вжитими дієсловами і іменниками відповідної семантики, тобто за показником відносної щільності комунікативно-номінаційного ланцюжка, що відбиває прагматичну цілісність договірного тексту, можна судити про зацікавленість сторін у вираженості акта прийняття взаємних зобов'язань. Найбільша відносна щільність комунікативно-номінаційного ланцюжка спостерігається в договорах з найбільш істотних питань і які потребують особливо детальної регламентації відносин між сторонами. Це договори з питань безпеки, військові угоди, договори про використання атомної енергії в мирних цілях, про встановлення авіаційного сполучення між державами, про надання фінансових кредитів і позик [3, с. 23].

Отже, всі прагматичні і структурно-семантичні елементи договірного тексту утворюють систему, в якій мовна форма прагне до максимально адекватного відображення його комунікативно-інтенціонального змісту. Така єдність пропозиційної і комунікативно-інтенційної віднесеності тексту договору створює умови для ефективного функціонування україномовних договорів як нормативних актів права.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь / Н. Д. Арутюнова. – М. : Советская Энциклопедия, 1990. – С. 136-137.
2. Договір «Надання послуг на експлуатацію будівельних машин і механізмів» № 02/08/18 від 02 січня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: C:/Users/WishMasterOk/Downloads/документи%20мат-тех%20база..pdf
3. Кістяник В. І. Правова аргументація: сучасні підходи до її розуміння в зарубіжних дослідженнях / В. І. Кістяник // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2012. – С. 20-23.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.